

D. O. M. A.
DISSE^TATI^O MEDICA

VENENIS
&
BEZOARDICIS,

Qnam,
PRÆSIDE
VIRO

Nobilissimo, Excellentissimo atque
Experientissimo,

GEORGIO VVOLFF-
GANGO WEDELIO,

Med. Doct. Theoret. Professore Publi-
co, Archiatro Saxonico, nec non S. R. I. Acad. Na-
tur. Curios. Adjuncto,

Præceptore, Patrono ac Promotore suo
omni honoris & observantiae cultu etatem
devenerando,

in Auditorio Medico

publicè Philiatris examinandam proponit

JOHANNES CHRISTIANUS URSINUS,
BERNBURGO-ANHALTINUS,

Ad diem April. M. DC. LXXXII.

JENÆ, LITERIS KREBSIANIS.

XXXV

ЛІЧЕНІЯ ТА ПРИДА
ДІМІУРІВ
ЗІОКОВОГО

ДІЛСТВОВІ ОДІЛІ
ВІДЕЛІОВОМІСЬ
ДІЛСТВОВІ ПРОІЛІ
ВІДЕЛІОВОМІСЬ
ДІЛСТВОВІ ОДІЛІ
ВІДЕЛІОВОМІСЬ
ДІЛСТВОВІ ОДІЛІ
ВІДЕЛІОВОМІСЬ

Q. D. B. V.

C A P I T U L U M

D E

Venenis in genere.

VT cognitio remedii supponit cognitionem morbi, & vice versa, si juxta rationem velimus procedere; ita de alexipharmacis seu bezoardicis, tanquam venenis resistentibus remedii, vix feliciter possumus differere prius, quam de venenis, quæ & qualia sint, penitus constet.

Dictum esse venenum ex philologia constat, q.d. quod citò per venas transeat, seu salubre, seu noxiū sit. In genere enim pro medicamento accipitur; seu lationi significatione veneni appellatione continetur omne, quod adhibitum naturam ejus, cui adhibitum est, mutat; propriè verò prædicatur de noxio & contradistincto alimento & medicamento.

Adeoque venena proprie sunt, quæ per se inocent, & adversa sunt corpori, non item, nisi latius, quæ per accidentē id præstant, quorsum Scaligeri illa venenorū genera spectant *Exercitat. 33. t. 2.* nocere eadem vel à primis qualitatibus, ut aqua epota frigida homini labore & sole astuanti, ut gypsum exsiccando strangulat; Vel à secundis, ut crocus laxando nimis spirituum viam, quod vulgo statuant, nos verò quid sentiamus mox patet; Vel à tertiiis, ut Cantharides vesicæ, lepus marinus pulmoni. Tacemus exemplum yini, spiritus vini & aliorum.

Præsupponimus ergo, Venena esse & dicenda, quæ corpus cōtra

et in externam violentiam aliam, (ut conformatio[n]e vel unitate soluta)
violenter destruere norunt. Hinc enim intoxicati vel veneno potionati
sunt & dicuntur, qui citra aliam quandam causam manifestam pericu-
lum vita subeunt, vel moriuntur.

2. Adeoque esse peregrina corpori, sive *illata*, sive *in eodem produc-*
ta. Illa proprie dicuntur venena, hæc maligna & veneno analogæ;
 unde differunt potissimum quoad modum inficiendi. Alia *inspiratu*
 laedunt, ut *seminaria pestis*, & morborum malignorum, febrium &c.
 quatenus *airæ* seu effluvia, vel exhalationes ex infectis corpori-
 bus & locis spirantes communicantur; Alia *hausta*, ut quæ ore assu-
 muntur; Alia solo *contactu*, ut illa quæ foris nos contingunt, etiam
 ex supra dictis, pestis & febres maligniores; Alia denique ex *ictu* &
morsu, cuius generis sunt animalia, quæ vel dentibus nos mordent, vel
 aculeo pungunt, vel contactu nocent.

3. Alia esse *externa*, alia *interna*, quod ex dictis satis patet; Exter-
 na iterum vel vi illata, ut *morsus animalium*, vel inadvertenter, ut *pe-*
 stis per poros irrepens; Interna vero vel ore hausta in pulmones, vel
 deglutita in ventriculum, vel generata in massa sanguinea etiam citra
 ullam extraneam, saltim immediatam, communionem, seu contagium.

4. Alia esse *magis cito & activa*, quæ præsentanea vi, exiguo tempo-
 ris spatio occidunt; alia *lenza, temporaria*, efficacia remissio is, quæ
 post multos demum dies necant. Priora v.g. calida tenuia, & ferè
 erodontia ac putrefacientia; posteriora frigida & crassa, quæ minus
 in via subeunt, censemur.

5. Venena alia esse *homini*, alia *bruti*; multa siquidem homini
 sunt venena, quæ tamen aliis animantibus in alimoniam cedunt, ob-
 diversum nexus principiorum vitalium, sanguinis & seri. Sic eicutâ
 Iurni vesci scribuntur; hyoscyamo & mandragorâ, suis; Cantharidi-
 bus, hirundines; serpentibus, cervi, quo de vide *Sachsi Gammarol.* &
Ann. I. Ephem. Germ. obs. 14, attractis isdem è speluncis suis; arancis
 gallinæ; serpentibus & bufonibus *Ciconia* &c. Contra ea aloë medica-
 mentum est hominibus utilissimum non minus ac amygdala amara,
 lupis, vulpibus & canibus vero venenum. *Vid. Mœb. Fundam. Med.*
Physiol. c. 10. p. 159.

6. Alia venena esse *universalia*, alia *particularia*, quæ distinctio-
 tum.

5.

tum in specie humanâ, tûm generalius quoque de aliis valet. Universalia omnibus atque singulis animalibus venena sunt arsenicum & mercurius sublimatus, nullum quippe vîsum est, quod sciam, innoxie per omnia hisce usum. Specialia venena, præter jam dicta, in specie humanâ alia sunt nervis & spiritibus inimica, ut solanum furiosum, alia pulmoni, ut lepus marinus, alia ventriculo, ut corrosiva, alia vesca, ut Cantharides ardoe & mixtu cruento infamè.

7. Alia partes *spirituosa*, alia *humida*, alia *solidas* magis afficere; in primis vero cum humidae mediae sint inter reliquas & quasi vinculum quoddam, præcipue etiam easdem pati certum est.

8. Alia esse *vegetabilia*, ut aconitum, cicuta, napellus &c. Alia *animalia*, sive toto, sive partibus saltim, ut scorpius, vîpera, quorundam & caudam cervinam quidam referunt; Alia *minemlia*, ut arsenicum, mercurius sublimatus. Adeoque pauca quidem nota sunt venena, reliqua tamen, cum magis & minus non varient speciem, itidem hoc referenda. Nondum innotuit vel publicatum est venenum, quo in Gallia haec tenus tot cædes patratæ occultæ, poudre de succession vocant, in pulveris formâ, licet sint, qui carnes infantum ex utero materno excisorum (horrendum dictu) cum aspidibus aliisque conformatas nominent.

9. A venenis assutis oboriri ab aliis alia, omnia tamen in subitanam conspirare perniciem; ad vomitum cieri ventriculum, cardialgiam, anxietates, tremores, pallores, lipothymias, pulsus frequentem, abdominis inflationem, capitis turbationem fieri. A demorsis vero scorpio vel vîpera, auriginem contrahi, dolorem, ardorem, tumorem, inflammationem partis affectæ.

Ex his colligere est: 1. *Venena non tam occultis, quam manifestis agere qualitatibus.* Ut ut enim occultæ qualitates, quatenus manifestis sunt contradistinctæ, concedi possint, quo sensu venena communiter à totâ substantiâ, sive virtute specificâ agere afferunt; si tamen penitus eadem investigemus & occultum sumamus pro eo, cuius nulla omnino ratio dari queat, ratum est atque certum, venena agere manifestis atque investigabilibus, intellectui notis, qualitatibus. Hinc notanter *Scaliger*, loco citato, qualitas hæc dicta, ait, cum multum absentia sensibus, sola ratione comprehendendi potest; loquitur vero dñe-

mediis venenorum tota substantia agentium) sed in hujus cognitio-
nem perveniemus per vestigia tertiae, scilicet qualitatis, seu ad normam
manifestarum.

2. *Venena sine dubio subruere principia vitalia*, quorum nexus
indissolubili vita propagatur, violenter vero destructo sufflaminatur.
Neque enim illa ratio dari alia potest tam citate *venētōv* & immu-
tationis, præcipue cum omnia id testentur phænomena, unde meritò
causa talismodi universali eorundem vis adscribitur, in quā omnia
ad eō convernant, licet admodum diversa.

3. *Pollere venena sale, sulphure & mercurio, machine humane
peregrinis & destrutoris*. Id vero est tota illa substantia, occulta qua-
litas, textura nempe & modus mixtionis. Ut enim particulae alimento-
rum sunt benignae, familiares & subjugabiles, similes, saltim à poste-
riori, medicamentorum diversæ, ut alium statim alterando vel pur-
gando inducere queant; ita venenorum adversa, in interencionem par-
tium spirantes.

4. *Effe eadem vel CORROSIVA, vel FERMENTATIVA, vel VAPOROSA,
vel MIXTA*. In his quippe effectibus vel qualitatibus vis venenorum
in genere consistit. CORROSIVA si fuerint, ventriculo escharam &
vēgōvōv inducunt, unde parte ad vitam absolutè necessariè destruunt,
necessum est machinam ipsam subrui & principia vitalia destruunt.
FERMENTATIVA quæ sunt, motum p. n. eumque vel absolutè lethalem,
vel summè tamen periculosum inducunt, unde calor febrilis, astus
deliria. VAPOROSA spiritus obnubilanti, suffocant, destruunt. Adeoque
corrosiva solidis fermentativa humidis, vaporosa spirituosis in primis
sunt hostica, mixta universis. Quæ vero de his non participant, ut
pix assumta & plurima alia inter venena vulgo relata, inter venena
tantum per accidens talia & impropriè dicta referenda fuerint.

5. *Venena mineralia*, sium cūmatum & arsenicum ejusque species,
agere solù potissimum corrosivitatem. Hæc ipsa *vēgōvōv*, *vēgōvōv* san-
gvinis & seri destructionem inducit, secundariò quoque; fermentatione
peregrinâ & spirituum turbatione consequente. Hinc si statim revo-
luntur, delicatori archei sensu & robore, non nocent. Hinc in ven-
triculum plenum, vel pinguis prælumatis ingesta minus necant, faci-
liori vomitu consequente, & acrimoniam obtusâ. Hinc qui mortui sunt

70

ab horum usu sive incauto, sive malitioso, ventriculum & intestina
sphacelata & erosâ exhibuerunt, quod ipsi in cane observavimus. Par-
ratio est aquæ fortis, butyri antiraonii &c. Patet id ipsum quoque ex
analysi Σ ui Σ mati, neque enim Σ ius vivus, nec Θ , nec Ω lum, i
quibuscum sublimatur, est venenum, sed sola textura inde emergens,
quâ iterum immutat, per additionem Σ ii vivi & sublimationem, in
gio dulci, eadem quoque venenositas emoritur. Neque mirandum
est, hinc ardorem stomachi, convulsiones, livores, tumores & alia
symptomata ab his oriri, de quibus videantur Practici. Sic & cor-
rosivitate & causticâ vi ablata innoxium est, vel solius magnetis eolis
exemplo.

¶ *Venena animalia* (loquimur vero de universalibus magis).
agere potissimum vi fermentativâ peregrinâ; sive viperæ morbus ex-
empli loco sit præcipue, seu canis rabidi, seu alia consimilia. Hinc cum
salivâ talismodi Θ peregrinum, irato cum primis animali, in vulnera-
tam partem illatû, mox serum & sanguinem immutat, ut corrumpantur,
 $\sigma\alpha\pi\tau\eta$, fermentationem, $\nu\epsilon\gamma\omega\tau\eta$ patientur, factâ hinc, recursu ad cor,
communicatione, etiam reliquam massam sanguineam mox insuffi-
do. Par ratio est ictus cum aculeo scorpionis, morbus aranci & simi-
lium. Hinc factâ statim exsuctione vel destructione fermenti hujus
peregrini, vel non nocet planè, vel saltim citius debellari potest. Cu-
ravimus aliquando puerum à cane rabido demorsum 1. dato intrinse-
cus bezoardico volatili, 2. exterius vulnere cum rutâ, theriacâ & ace-
to eloto, felicissimo cum successu. Hinc ligaturâ etiam loquum habent.
Verbo, omnia $\Phi\alpha\pi\omega\mu\delta\eta$ testantur de inductâ fermentatione prater-
naturali. Hinc etiam si ictus apum, vel vespâ excipiatur ungve, & hinc
gustetur, salinum talismodi, quid manifestè deprehendi potest.

7. *Venena vegetabilia potissimum agere vaporositate peregrinâ;*
Quatenus sulphure v. g. impuro, mucilaginoso, nervis inamicô pol-
lent. Hinc hyoscyamum, seu ejus semen, imaginationem dislocasse
observavit in causidico Helmont. lib. demens idea p.m. 224. ipsumque
ibidem p. 225. exoticamphantasiam imprimere asserit, quod itidem in
puellâ obleravimus observatione 21. ann. II. Ephemerid. Germanic.
consignata. Sic napellus, verbis *eiusdem*, suam furoris in nobis ima-
ginem communicat, de cuius $\Phi\alpha\pi\omega\mu\delta\eta$ ab assumptione evenienti-
bus, ut & de arsenico studio experimentandi propinato, videri mere-
tus

tur *Cornarius histor. admir. 12. & 13. pag. 41. & seqq.* A 3j. pulveris napelli, pectoris angustia, ventriculi dolor, oculorum obtenebratio vertiginosa, pulsus immutatus, paulo post etiam deliriū accidit, ut in folio lacero altè cecinerit ager. Legi hanc in rem quoq; seorsim meretur *I. Wepferus libro historia & noxe cicutæ aquatica inscripto, & I.M. Faber in Strychnomania, tractatibus curiosis.* Sic & crocus risu scribitur interimere, risus verò stultorum est. Par ratio est opii ipsius, aliorumque, que vaporositate suā spiritus turbant & nocent.

8. Venenum in corpore genitum in febribus malignis esse fermentatio nis peregrine sobolem, sepe tamen non tam à priori, quam posteriore fātum. Quando enim vel ob aëris austrinum frigidorem ve statum, vel ob errores diætae, vel contagium quoque leges proportionis sanguinis & seri violantur enormius, consistentia, motu & calcareola fæsis, periculum ruinæ subit machina, peregrino inducto æstu, variis cum effectibus sinistris. Inprimis sal volatilius redditum, rafaciens sulphur, sero diluente excusso, ferociens hinc & quasans corpus accusari meretur. Unde sanguis emissus rutilans, cinabarinus, sero quasi incœtus visitur, quo de alibi latius.

9. Venenum pestis, solo contagio propagandum & illatum, singula conjunctim possidere. Non in aëris corruptione, præterquam particuliari, consistit id ipsum, neque à priori æquè, unde primitus emergat, cognitum est; à posteriori verò optimè. Est nempe venenum hoc corporeum, semifinale, calore nativo expansivum, sui multiplicativum, humorum corruptivum & principiorum vitalium destrutivum. Corrosum esse demonstrant satis carbunculi & pustulæ quasi ab ambiustione factæ, dysenteria, pleuritis, cardialgia, aliaque conjunctæ; Fermentativum, febris, bubones, anxieties &c. Vaporosum, deliria, sopores, vertigo, ipsos sanos quoque impetens eadem domo versantés. Eminet tamen tanquam magis activa vis corrosiva, unde reliqua quasi obscurat, & eadem potissimum necat, si v.g. ventriculus fuerit carbunculo affectus, si mictus cruentus accedat, si haemorrhagiae; variat etiam effectus hic ratione recipientium subjectorum. Hinc clavis patet, quare tam subito internectionem inferat pestis; quare nullum remedium specificum & appropriatum, idque certum & infallibile; quod communiter desiderant, detur; quidque sit sentiendum de variis hypothesisibus

de veneno pestilenti hodiè agitari solitis. Pigrum id & lentum est, omnisque præcautio hinc fieri debet, ne in astern deducatur; ne hauiatur, vel haustum mature profligatur, ne nidū sibi paret, cum pernicie certâ corporis. Omnia, uno verbo, sic velut pansa patent Φανό μύθα.

10. *Venena particularia magis esse subjugabilia, minique vincula vitalia defrumentare.* Noxia quidem sunt, unde venena audiunt quoque; attamen non toti æquè, secreta ab archeo victore, seu superiore, huic illuc. Satius enim est hanc illam partem lædi, quam totam machinam subire periculum lethi. Sic *cantharides* sale volatili acriori constantes inficiunt non tam ventriculum, acriora etiam exterius ulcerantia & tubefacientia, allia, sinapi, lepidum ferre adsuetum, quam expensis salinis particulis suis serum, unde excretioni destinatum in tubulis renum, ardorem delicioribus longè partibus insupportabilem conciliant. Par ratio est *leporis marini*, de quo cum minus constet nobis, pluribus dicere non licet, à posteriori tamen exulceratio decantata id probat satis.

11. *Ubi virus, ibi virtutem deprehendere licere.* Præstat enim ex venenorū quoque doctrinā alios de promere usus. Neque enim solum utilissima est, tūm ut venena cognoscantur, cognitaque vitentur, tūm ut infecti melius & rectius curari valeant; verū quoque ut cognitā virulentia virtutem, quam natura illā condidit, noscamus. In genere enim virtuosa esse & potentia ex effectu patet satis; quod si ad leges temperamenti humani redigere mitigareque illa pergamus, proximis vitalibus roborandis facient, qua contra ea destinata videbantur. Exemplo sint vegetabilia plurima, ut cicuta, v. g. opium, crocus, semen hyoscyami, & alia, ut arsenicum, araneas, & alia non laudemus.

CAPUT II.

De-

Bezoardicis primi generis.

Sed viis hisce jam judicium ferre poterimus de bozoardicis accutius, generalibus & specialibus. Contraria enim juxta se posita eluescunt magis. Ut itaque venena sunt non una, sed diversa; ita quoque non uno nomine veniunt iisdem opposita. Generali

notione dicuntur *alexipharmacata*, *alexiteria*, latine *amuleta*, (quæ vox hodiè de externis appensis ferè usurpatu^r,) ab amoliendo, i.e. submovendo, depellendo, eò quod veneris resistunt: item *bezoardicas*, ex eo haud dubiè, quod lapidem bezoar putarint omnibus venenis resistere, modò sit genuimus. Atque sic eleganter & usitatus hodiè dicuntur. Sin specialius ea consideremus, prout à Veteribus denominata fuère, divisa sunt etiam quoad nomina hinc, ratione objecti potissimum, i.e. veneni, in quod agunt, teste Galeno 6. *Epid. Comment.* 6. t. 5. & alibi. Cum enim venena vel ab animalibus, vel ex vegetabilibus, mineralibus proficiscantur (pharmaca vocant) ideo remedia iis resistentia duplice quoque generis esse scribit idem: Alia quæ venenatorum morsus, ictus aut venena sanant; alia quæ deleteriis pharmaci medentur. Illa *alexiteria* δῶν τε ἀλέκειν, ἀρcerē, depellere, propulsare, item opitulari, νοὶ τὸν θηράν, à feris vel belluis, nominantur. Hinc & simpliciter θεριακὰ φάρμακα, seu theriaca, propriè dicuntur, quæ morsibus animalium debentur. Dicta enim est theriaca partim ab effectu, eò quod serpentum morsibus maximè succurrat, partim ab ingrediente carne viperinâ. Hæc *alexipharmacata*, δῶν τε ἀλέκειν νοὶ τε φάρμακα, quod lethalibus medeantur morbis. Exemplo sit jam dicta theriaca, quæ cum primariò morsibus animalium infictis debeatur, non aquæ contrâ omnia & singula venena potest adhiberi alia, frustra adversus vegetabilia, mineralia, & plura quoque animalia. Utraque aliis terminis dicuntur etiam *alexitaca*, item *antidotata*, licet hæc quoque de internis tantum prædicentur magis.

Nos generalia illa jam vocabimus usitato nomine: *BEZOARDICA*, tanquam communia magis & universalia; hæc scilicet malignitati ex dissolutione humorum vitalium, minori vel majori, quam venena intentant, exgenti debita cor defendunt, & οὐδεῖσθαι, consistentiam ac motum sanguinis contra venena in vigore suo afferunt. Monuit enim jam ipse Galenus l. 5. de simpl. modic. faciale. c. 18. nihil interesse, an alexiteria an alexipharmacata remedia venenis operem ferentia appellamus, quod scilicet in unum demum eundemq; finem funestum illa conspirent. Antidota verò specialissimè notant, quæ his vel illis speciatim & in individuo notis venenis, quoad illam qualitatem, quæ particulariter noxia sunt, in corpus illata; aduersantur; ut *ποτός*, *cantharidibus*, & similibus, de quibus in seqq;

Cum

Cum vero ex dictis clarum sit, bezoardica hæc respicere potissimum venenum animale, in motu fermentativo & destrutivo consistens, adeoque convenire v.g. ad morbos malignos, & pròdese in febb. malignis & morbis epidemis, pleuritide, dysenteria, varioliis, morbillis, peste, febribus Hungaricis, petechialibus, inflammationibus febribus, anginosis &c. meritò veneni hujus ~~est~~ respiciunt praècipue. Tertia enim pars hominum moritur febri, unde facile colligere est, quantum momenti situm sit in bezoardicis.

Respicunt nempe vel calorem, vel consistentiam, vel motum sanguinis & seri, quibus quippe benè habentibus, vel defensis & fatis testis, vita producitur, & contrà, Scu. I. BEZOARDICA RESPICIUNT EXCLUSO-
NEM FERMENTI PEREGRINI, quo calidum nativum impetratur. Quæ vero id ipsum excludunt, balsamum nativum necessariò roborant.

Excludunt id ipsum EALSAMICA, putredini simul resistentia, physicæ, & hinc medicæ, SULPHUREA, ut è simplicibus, RADICES angel. carlin. contrayerv. diptann. genian. imperator. parasit. olsnit. Zedoar. Ex herbis ruta, scordium, gallega, salvia; Ex floribus sambuc. calend. baco. laur. juniper. myrrha, cortic. citr. aurant. camphor. succinum; sulphur, hinc ~~est~~ vocatum, & ex his parata, ut oleum angel. citr. succin. ruta, camphor. pestil. Henifis; Elixir pestil. Croll. Ra Bezoard. Michael. Rolfinc. Moeb. Ludovic. Wedel. essentia myrrha, theriacæ, balsamica, spir. theriac. camphorat. bezoarditi; Theriaca An-dromach. celestis, mitridat. orviet. flor. Ar. myrrhat. &c.

Excludunt BALSAMICA SALINA, volatilia & mixta, ut ebora. C. C. serpent. viperar. Ra bezoard. volat. liqv. G. C. succinat.

Excludunt item, sed concentrando & penetrando magis, ACIDA, ut
T. f. bezoard. rutac. theriacale, succus citri, aliaque, de quibus mox plura.

Ut hæc illustrentur magis, tenendum est (1.) esse sua morborum talismodi seminia, seminaria & quasi ovaria, in primis malignorum, & inter hos maximè pestis, sive aliunde illata, quod de peste quasi absolute, de aliis secundum quid verum est; sive concepta & fabricata in corpore. Patet hoc, quod sint sui multiplicativa, cum aliis communcentur, radices & fômitem habeant in putredine & corruptione humorum, & quæ alia adduci possunt argumenta plura. Adeoque con-

sequenter opus est, ut, qui curare eosdem feliciter velit, hæc potissimum sibi habeat commendata.

(2.) Impeti ab his archœum, seu calorem nativum, spiritum vitalem, qui nisi roboretur, exterminando & excludendo fermento morbosifico est insufficiens. Debilitatur hic revera, licet efferato calore id minus compareat, quin ipsi ægri sepe non credant se ægrotare, per aliquot dies circumambulantes, dencken sie wöllens übergehen / habe nichts zu bedeuten, sed hinc demum magno suo malo id experientur. Maximè vero in malignioribus id videas, ubi simul & semel decollant vires, summeque prostratae visuntur, ita ut sepe de nullo alio conquerantur, quam solâ lassitudine, sie waren nur matt / pessimo tunc degentes in statu.

(3.) Esse in sanguine illa seminia & fermenta heterogeneia, peregrina non desidia, sed summe activa, seu sanguini seu sero magis inhærent, quod vel bubonum, & carbuncolorum uno exemplo clarum esse potest. Sin mature secludantur, brevi pacato reddi excitatas fluxus microcosmicos, idque per sudorem, ipsius naturæ inclinatione & optimâ viâ, qua à centro ad circumferentiam has sordes sequestrat, ac ab iisdem se liberat.

Hæc si vera sunt, uti sunt verissima, patere potest, qualia sint hæc ipsa bezoardica & quomodo agant, activiora potissimum recensita & volatilia, tūra καὶ ἀργον, tūra καὶ θέσιν.

Kαὶ ἀργον dicimus (*a*) non sola esse bezoardica & unica, qua animalia verminosam puræ dinem ressiciunt. Notum est per Kircheri, Langii, Hauptmanni hypotheses, statuere quosdam pestis venenum consistere in animato feminio, aërem repletum esse. vermiculis tunc temporis plurimis, qui illati & hausti M. S. destruant, & Φαινόμενα omnia illa producant. Quin, ut taceamus omnes aëlio morbos & mortem ipsam diuos illos posteriores pro animatis habere, repertos esse in cadaveribus peste defunctorum, cultro audaciore subjectorum, vermes copiosos in ventriculo. Hinc rentur vim illam omnem bezoardicorum adscribendam uni soli huic causæ, quod vermis & verminosæ putredini adversentur.

Verum ut non negandum sit, posse animata seminia & in aere & in corpore reperiri, imo in quibusdam reperta esse actu; posse item à vermi-

vermibus symptomata enormia excitari , quin ipsa hæc bezoardica esse simul anthelmintica ; exinde tamen concludere non licet , quod volunt , pestem & febres malignas unicè ab animatâ putredine esse oriundas. Neque enim (1.) phænomena comitantia tam diversi genesis ex hæc hypothesi possunt derivari , non bubones , v. g. non carbunculi , præcipia pestis signacula ; Vis illa corrosiva , fermentativa , vaperosa gravior est , quam ut possit per verminosam putredinem explicari firmiter. (2.) Quia ipsa illa animata putredo non tam producens est , quam productum , ubi enim putredo , ibi facile vermes generantur , adeoque posito illos dari & reperiiri in his subjectis , quod tamen universaliter verum non est ; potior tamen ratio habenda erit cacochymia tanquam causæ , quam ejusdem effectus. (3.) Nonsunt propositiones convertibiles : quæcumque sunt bezoardica , illa sunt anthelmintica , & vice versa : omnia lanthelmintica sunt bezoardica , utraque enim latius patet , exemplo lili dulcis , absinthii , purgantium , corallinae , tanaceti. (4.) Neque etiam omne seminium verminosum esse oportet. Hinc hypothesis hæc illud frare quidem potest bezoardicorum vim agendi , & tanquam effectus specialis considerari , non verò absolutè & universaliter locum habet , præcipue cum hoc ipso pacto dubiis non fiat satis , nec exhausti malignitatis & veneficiis. Unde nisi ulterius in principia prima entis veneficiis inquiramus , paulò minus est hoc ipsum , quam ignorantia asylum.

(5) Non sola esse bezoardica & unicè , que viriditatem perpetuam servant . Sunt ex recentioribus , qui remedia pestis genuina in his querunt , omnia verò alia cariei obnoxia , ut angelicam , zedoariam , carlinam , & alia nauci esse habenda contendunt , Juniperum contrà ea , laurum & alia generosissima & vera largiri præsidia . Sed nec ipsa hæc propositio verificari poterit , omnia perpetuo virentia esse pestis remedia , ita ut universaliter concludat . Ut argumentum topicum & particulariter valet ; non universaliter . Si enim inquiramus in causas viroris perpetui , vel sulphuri ille est adscribendus , vel sali volatili , utriq; minori respective aquæ , tanquam principij congelascens , proportione pollenti . Jam verò propter quod unumquodque est tale , illud magis est tale . Ast propter sal & sulphur perpetuo virent . E. hæc ipsa sal & sulphur balsamica magis attendenda , quam effectus , virot solus .

Neque, si exempla attendamus, id ipsum succedit & firmo stat talo. Non enim sabina, cedrus, abies, cupressus, pinus, præbent bezoardica, nisi quatenus resinostitate suâ ignem, aeris purgatorium, alunt; non cochlearia, nasturtium aquaticum, & hypernum, lepidium, aliaque virentia semper. Adeoque licet verum sit utraque hæc posse tutari corpus à putredine; quamvis concedamus virōrem esse signaturam quandam & characterem externum, testantem de virtute internâ; ipsa tamen hæc ratio non sufficit, quin plus ultra progrederi satius sit, & hæc penitus inquire.

(γ) *Non sola esse bezoardica Σιατα & Φατα.* Fuere hactenus aliquidam, qui ponentes pestem in metallicâ arsenicali consistere malitiâ, immo falsum illud quoque, in locis mineralibus, ubi effodiuntur opes irritamenta malorum, pestem grassari magis & frequentius; non sufficere ulla aliqua autumant bezoardica alia, quam sola metallica. Quam lubricum vero hoc sit assertum, facile ex dictis & dicendis mox patet, & posito, veram esse hypothesin; ipsa tamen Σιατα & Φατα non eo modo arsenicale virū corrigere norunt, uti actuali igne commixta in magnete arsenicali illud domant, & figunt.

Καὶ γένεν verò displodunt & excludunt, quod diximus, peregrinum illatum sanguini, quatenus sulphur & sal volatile sanguinis vigorant, idque in motum citant, exsuscitant calorem, circulationemque sanguinis & lymphæ promovent, *σάνιν* verò omnem nocentissimam impediunt. Hinc bubones in peste quidem boni sunt, sed incompletæ, quin visi sunt, per sola bezoardica infenſibiliter quoque discussi. Una verò, si viscosius fuerit seminium, dissipant & annihilant; si vaporosum, poros cerebri referant & in halitus id ipsum resolvunt; si fermentativum, despumando ad extima ὀργανών vertunt; si corrosivum & viscosum, ut pestis, affigunt non patiuntur mature propinata, sed dissipant & excludunt, idque omne obstetricante & adjuto in primis calore. Ast quando vis corrosiva vel fixa est nimis, ut in arsenico, *γίο ωτο-* vel in peste jam fixata, infixa partibus intimius, minus possunt, minus profant.

Præcipue ergo convenienter in omnibus malignioribus, ubi penitior putredo, *σάνις* major, seminium efficacius, & speciatim etiam in moribibus tarantula, viperæ, araneæ, canis rabidi, &c. Punctus studiosus ab aranæ in collo, brevi convulsit, solo usu sudoriferi ex theriacâ.

CAP.

CAPUT III.

De

*Bezoardicis secundi & tertii
generis.*

UT verò primum in hisce morbis est exclusio fermenti peregrini maligni, id quod nisi maturè fiat, necessum est alia unà consequi non minus periculosa, quæ omnia cessare oportet, factâ illâ exclusione, & deinde, quod fermentationem peregrinam inferre queat; ita effectus porrò consequentes quæ respiciunt, bezoardicorum titulo meritò quoque veniunt.

Adeoque II. talia sunt RESOLUTIONEM NIMIAM IMPEDIENTIA; non neglecto penitus priori. Respiciunt scilicet hæc productum primum malignitatis, quatenus ex ordine dimovetur sanguis & serum, seu resolutur. Primum nempe genus bezoardicorum respicit quasi sanguinem & serum simul; alterum hoc elementum alterum, nempe sanguinem, particulas sulphureas & salinam seorsim, quatenus sulphureas has particulas & volatiles salinas nimis effteratas obtundunt, enervant & alterant. Alias enim necessariò vinacula destruuntur & sulphur nimis reficit.

Talia diverso respectu sunt I. ADSTRINGENTIA temperata, ut *tormentilla, bistorta*, potissimum in febris malignis cum diarrhoeâ, quæ pessimi est omnino, coeteris paribus, item *pulvis sphypticus*.

2. Paria faciunt, licet remissius, MUCILAGINOSA, ut *cornu cervi*, ejusque *gelatina*, C. C. Philos. ppt. & magister. item *scorzonera*, in primis montana, Italica, & nostras; *terra lemnia*, *sigillata*, *bulus armena* &c. Hæc ipsa hoc censu venire palam faciunt tunc diarrhoeæ malignis febris solennissimæ, etiam in ipsis puerperis, tunc haemorrhagia, quin imò non raro fudores ipsi. Eoque maligniores cum sint febres putandæ, quod magis alterutrum horum comitem fibi adseiscunt; tanto magis locum inter bezoardica habent hæc ipsa adstrictoria, ita tamen comparata, ut simul calorem p. n. respiciant. Mucilaginosa, verò sal illud peregrinum, quod expulsione secerri non potuit, inviscerant;

scant quasi & sic temperant, unaque remoram ponunt sali volatili rarefactivo. Adeoque & freno in his morbis eget natura & stimulo; stimulum addunt expulsiva, quæ laudavimus, frenum reliqua secundi ordinis.

3. PRÆCIPITANTIA quoq; huc faciunt, tūm absorbentia, si qua acidas peregrina se immiscuerit, tūm reverā investentia humorum ἐγενστού. Utroque modo fluxiles redduntur, seu in motum citantur & circulum debitum humores. Neque aliā ratione agit *lap. bez. uter.* que, *orientalis*, majori virtute conspicuus, & *occidentalis*, minori commendabilis, ut & pretio. Idem prastant bezoardica mineralia quæcunque. Illa nempe non tam *Siatā* suā origine obviam eunt malignitati, quām ipsa hāc suā præcipitandi virtute, unde disjiciuntur humores & præcipitantur. Talia sunt *S. diabp. bez. miner. f. 2^{le}*, *Siale*, *Dre*, &c. Hinc frustra sunt, qui eadem hāc reliquis omnibus unicē anteferunt, cum potius homogeneis aliis miscenda sint, uti v.g. *Sium diabp. cum C. C. phil. oc. 69.* & *extratō scorzon. mont.* abundē facit officium. Prater illam verò exsiccandi & serum corrigendi vim eadem bezoardica mineralia sunt *annua*, omnis qualitatis heterogeneæ expertia, & tantō magis huic scopo propria, quō magis sunt pura, fixata, & particulis metallicis foeta. Hāc ipsa tamen præcipitantia non sunt unius & ejusdem generis. Exemplo sit unicornu fossile & minerale; illud magis adstringit & siccatur, hoc magis genium naturæ suæ retinet, & ad exemplum aliorum similium sal volatile suum facile ostendit reconditum.

Quæcunque enim vel sal volatile in sinu gerunt, vel quoque mucilaginem blandam obviscantem & infringenterem, illa ipsa, vel mineralibus dictis palmam dubiam reddunt, unde non fidendum iisdem magis, quām aliis cūjuscunque regni bezoardicis.

4. Nec ACITA sunt excludenda ex hāc classe, siquidem illa sulphur quām maximē obtundunt, & sal volatile peregrinum rarefaciens figunt. Hinc *T. f. & bezoard. succ. citr. granator. aurant. Rær. viol. fl. 4. cord. ▽. bez. Ruland. sirup. acetos. citr.* sunt bezoardica, in primis verò *clyffus S. Amatus*, & *① bezoardicus* pluribus nominibus.

5. Ipsa quoque OPIATA huc faciunt, licet incompletè & cum aliis, quatenus & ipsa insigne hoc habent beneficium, quod (*u*) in centro ligant

17.

gant fermentum febrile, idque (2) ad exteriora profligate juvant & sudorem unicè promovent, (3) coagulum simul avertunt, (4) spiritum profligationem prohibent, (5) sanguinis & seru vincula quam accuratissimè defendunt, modò providè in usum vocentur.

Hæc ipsa tūm in genere malignitati obsistunt & bezoardica sunt, licet secundariò saltim, tūm speciatim illis morbis malignis debentur, ubi humor serölus freno indiget, ut in fluoribus quibuscumque cum febribus conjunctis, tunc enim maxima semper horum habenda est ratio. Et ex hæc ratione consultū est Ram bezoardicam constituerē variū generis ingredientia, ut eō magis polychresta sit. Hinc cā occasione dicendi datā duo libabimus speciatim, theriacam & Ras bezoardicas. Afferimus cum *Platero* & *Waleo*, theriacam sine opio confectionam sudorem non movere, duplice ex fundamento, tūm quod opium sudoriferum esse quotidiana testetur experientia, minimā nempe quantitate, uti datur, assūmat, & grotos in sudorem blandum & copiosum diffluere. Si ergò opium moveat potenter sudorem ad gr. j. v. g. meritò eandem vim exeret in theriacā id ipsum, siquidem hujus 3j. circiter gr. j. opii recipit. Hoc vero ablato, necessum est, destitui theriacam virtute tam insigni sudoriferā. Tūm experientia, de quā illud vulgatum notum est, unam experientiam plus valere, quam centum rationes. Audiamus *Walau* ipsum praeuentem, medicamenta sudorifera, inquit, pauca vera sunt, & inter hæc excellit opium; quod enim theriaca, quod mithridatum sudorem moveant, hoc omne ab admixto faciunt opio. Expertus ego sum, addit, haec duo electuaria, absque opio præparata, sudorem prorsus non movisse, mm. p. 65. Ad sunt ergo duo immota hæc fulcra, ratio & experientia, nisi velimus negare experientiam viri fide digni, eamque sublestam vocare, stabilitam tamen ratione. Cui accinuit in *disq. theriaca. Syphilis*, hoc est, inquit, (scilicet opium,) quo theriaca, quo mithridatum, quo discordium, & pleraque antidotata sudores præcipue elicunt. S. 4. p. 89.

Contra hæc verò sunt qui assertum hoc negant, & ejusdem veritatem impugnant. Modestius paulò *Velschius in comment.* id negat, quod reliqua theriaca ingredientia videantur id satis prestare posse circa opium. Experientiam verò laudat in contrarium nullam. Idem facit *Hannemannus Tract. de inebriaminibus* p. 13. concedens opium vi-

diaphoreticā pollere; ast omnem vim diaphoreticam, quā theriacā, mithridatum, diacordium prædicta sunt, soli opio velle acceptam re- ferre, esse postulatum nimis liberale. Ratio additur ad eam; *multa illa ele- ctuaria ingredi, quas sunt naturā suā diaphoretica.* Ad experientiam verò *Walai* dicit: hac electuaria fortè sudorem non provocat, non quia opium absuit, sed vitium fuit in adsumentibus. Experiētia verò itidem in contrarium affertur nulla. Sed respondemus, negando, in theriacā esse naturā suā diaphoretica, quibus in 3j. vel 3j. opii vim sudoriferam queas adscribere. Ponamus esse talia ex farragine myrrham, rad. mei, gentianæ, phl. pontici, & terram lemniam, tot enim fortè excerpseris; horum verò dosis tām exigua est, virtus tām pauca sudorifera, ut minimē sudorem istis adscribere queas. Nulla ergo in- sunt theriacā diaphoretica seu sudorifera potius propriè dicta, nisi velim us hypothesin illam supponere, calida sudorem movere, quod saniores medici negant, neque enim *W/1*, piper, cardamotum, id faciant, & fixa contrarium restantur. Deinde experientiam viri probati negamus posse subrū frustaneā conjecturā. Omnes nempe circumstantiae reclamant. Assumpta fuit theriacā sudandi sine, nullum in hoc vitium esse potest vel fingi saltem adsumentium; non motus inde prouersus fuit sudor, neque hīc vitium adsumentibus adscribi potest ullum.

Hac de theriacā. Quod Rā bezoardicas attinet; usū obtinuit hodiè, ut M. S. quasi basin præbeat his ipsis, unde & eadem vocari solet *Weisse Bezoar*. Vinctur; ita ut nihil aliud videatur Ra bezoardica Michaëlis & aliorum, quam M. S. tincta & concentratior, mutuantur. Ram medicamento à sandalo rubro. Ut adeò quod theriacā & huic affinia sunt in formā mediā, pulvis bezoardicus in formā siccā, id in li- quidā sit Ra bezoardica, tantoque magis se commendet præ reliquis, quō magis constat, liquida citius penetrare & fundere humores; ma- gisque adeò esse activa. Præter unum hunc modum Ra bezoard. pa- randz, nempe citra extractionem specierum, Ra aliunde veniente, vel peregrinā sandali, vel extractorum bezoardicorum, alter quoque in usū est ex speciebus bezoardicis selectioribus beneficio -us bezoar- dici, (utrilque majoris vel minoris apparatus assumendis,) extractis, adeoque propriā Ra, vel adscrittiā innoxia, simul gaudentibus, de quo vid. *Sebz. Tract. de Ra bezoard.* Et posterior hic modus vel medius.

poly-

polychrestus est magis ; utriusque vero opiate refracta dosi adduntur concinni , juvandi & refrenandi virtute ; ita enim rarefactionem & resolutionem nimiam infringunt, tutando sanguinis & seru vincula. Par ratio est acidorum ; unde instar regulæ esse potest ; acida & opiate bezoardicorum adjumenta esse certissima, exemplo M.S. & theriacæ.

Tertio, ut opus est per dicta excludere seminium, tutari sulphur & sal volatile sanguinis ; ita non minus tutandum est studiose serum ipsum, adeoque bezoardica quoque sunt , licet itidem respectu priorum secundaria quasi , **QUE SERI DEFECTUM SOLANTUR.** Plurimi in hoc falluntur, qui unicè expulsivis illis utuntur ; neglectis hisce ; licet contrà ea & in his excelsius fieri possit.

Solanum serum substantificè humectantia , A Q U E A temperata , aqua ipsa. Laudabimus hanc in rem non tam veterum morem, qui aqua frigidæ potum in febribus maximi astimarunt, teste vel uno Galeno, quam locum egregium Georg. Hornii in arcâ Mosis p. 124. Ab alcali, inquit , sitis est inextingibilis, nisi per acida & puram aquam, eridam, incoctam, copiosissimè ingestam ; etiam si vomitu, flammâ prævalente, regurgitet, donec aqua in stomacho remoretur ; mox sequitur cessatio sitis, caloris, sopor, sudor, sanitas intra 12. horas, quod ipse multoties in acutissimis febribus probavit. Præcipuam in eo consistere curam remedio, ubere frigidæ potu, citra ullam Venæctionem & purgationem, asserit etiam ibidem p. 150. Faciunt huc **✓ a secor-nera , sambuc. cord. Sax. frigid. galeg. bezoardica Rul. aliorumque simpliciam , ut acacis , cerasorum nigr. &c. decoct. bordei r. CC. & forz. julepi , potiones , & ipsæ in primis emulsiōnes.** Cum enim tunc & per rationem, caloris velut Vesuviani presentiam , & **av. v. i. u. s.**, si fiat V. S. deprehendatur sanguis spissus, colore cinnabarino vel alio ; fero omni quasi privus, quo sensu solemus dicere serum quasi omne incoctum esse, impossibile est, ut possit machina subsistere ; quin hoc ipsum malignum est, & malignorum morborum multorum essentiale ; meritò studendum, ut principium hoc vitale, serum, seu humidum calido substernatur. Quod nisi fiat, vigilæ deliria, deliria motus convulsivos, singula mortem inferunt.

Solanum serum ACIDA , & in primis Osa, quatenus illud fluxile reddunt, & sal peregrinum infringunt & temperant, v. g. lap. prunelle

inde nomine indeptus, quod prunæ huic vel fervori febrii convenienter sit, **O**xiatum, **O**latum duplex, viâ siccâ & humidâ paratum, **O**perlatum, corallatum, saturnisatum. Hæc scilicet singula ardorem, fervorem, rarefactionem nimiam, adeoque seri consequentem defectum, exhalationem & incocationem remorantur, vel saltē non promovent, fluxile illud reddunt, temperant, simulque resolutionem & ichorescentiam impediunt, quatenus sulphureas particulas & salinas volatiles sanguinis nimis effteratas coercent, obtundunt, diluunt, enervant & alterant.

Et speciatim in deliriis, ardore majori, & ubi inflammatio in internis metuitur, **O**sa præstò sunt, ut in peste. Hinc cum in hâc ipso ~~sæcūlo~~ facile concipiatur sanguis & carbunculos intentet, etiam interius, ut ipso ventriculo, **O**sa quoque cum aliis fecere officium, si non immediatè, tamen mediatae veneno debita.

Pertinent verò huc & illa, quæ serum in motum crient, ejusque quietem & ~~sæcūlo~~ ac vaporescentia corrugant. Eaque necessaria esse demonstrat effectus, v. g. in peste bubones, qui non aliunde, nisi ab hâc ~~sæcūlo~~ seri in glandulis, easdemque ob fermentantem vim attollentis, confidunt. Fierique id ipsum facile, non difficile est colligere etiam à priori, ob sal peregrinum viscidum corrosivum, unde illabitur promtè suis secerniculis, non verò elabitur.

Par ratio est in malignis, quando vel ob hanc causam, vel viscidus serum sudor nullus à medicamentis etiam propinatis, obtineri potest. Eo casu & volatilia & fixiora proslunt. Ex illorum censu sunt urinosa, ex posteriorum cinnabarina, utraq; ex ipfissimâ hâc ratione in peste utilissima. Hinc observatum est volatilia urinosa, nominata jam superius, in principio pestis summè fuisse proficia, & medium quasi Ram bezoardicam, seu acidis refractis gaudentem, seu volatilem urinosam fecisse strenue officium; nec minus cinnabarina, reliquis interpolata, ut **Sialia** alia taceamus. ¶ enim diaphoreticus, cuius præparationem ipse **Pancelsus** & **Helmontius** docent, non minimum in peste præstat. Novimus medicum, qui in peste Viennensi evasi & gloriam reportavit, ab adhibito talismodi medicamento **Siali**. Cum verò hinc alibi vel nimis sibi fideret, Deo forsitan primariò in auxilium vocato, vel medicamento abuteretur, nec legitimè æquè applicaret, saltim sibi ipsi, morti

in rapinam cessit non minus ac alii. Quemadmodum enim posita hâc indicatione, seu hoc intuitu sudorem alias difficulter mobilem excitare cum successu licet; ita ad ichorecentiam vel rarefactionem nimis inclinante masâ sanguineâ, volatilia, cinnabarina & gialia hæcce tantum abest, ut convenient, ut convulsiones abigant, ut potius sudores adaugeant & nimios reddant, ultra sphæram suam efferatis & difflatis humoribus.

CAPUT IV.

De

Legitimo bezoardica adhibendi modo.

Sed prius, quâm provehamur ulterius & de hoc adhibendi bezoardica legitimo usu monita & cautelas addamus, illud facile ex dictis pater, distinctionem esse summè necessariam inter bezoardica illam, de quâ mox plura, quâ in volatilia, media & fixa, non minus ac alia plura specifica, dividuntur. Hæc ipsa distinctio fundamentum habet in re, estque utilissima; nos verò h. l. non tam secundum materiale dividere eadem voluimus, quâm secundum medendi methodum simul, ut & pateat statim, quid agendum, & quomodo agendum sit in talismodi casibus, quæ vitam concernunt.

Hinc nota 1. *Ut diversa venena, ita etiam diversa sunt bezoardica.* Utraque penitus, quod anni si sumus, investigata & juxta se posita, quæ quibus convenient, monstrant magis. Nisi enim, quæ regula universalis est, inter indicans & indicatum, morbum & remedium, justa intercedat oppositio, & oppositorū proportio, nullo modo morbus tollitur, quin sâpe augetur magis, & contrâ. Tribuat hinc unusquisque, quantum volet, Tincturæ suæ bezoardicæ, electuario orvietano, pulveri bezoardico specifico, vel quibuscumque etiam centum aliis; Tinctura bona, electarium bonum, pulvis bonus, æger moritur. Néque est quod quis dicere possit, in peste v. g. esse reverâ ^{to} Ḡs̄ov, frustrâ esse singula, non adjutos à peste incipiente ullos, quemlibet suo fato mortuum; Verum enim est, si à peste evaderent plurimi, vel omnes, non pestem, sed benignissimum astimandum fore morbum. Est enim de-

naturā & essentiā pestis, plures simul corripi & citius mori, quam succurri ferē possit. Sed si fateri volumus quod res est, Deus & cum blanditur pater est, & cum cedit pater est; Unde & pesti suam, pro salute humani generis, in naturā finū locavit antidotum, quamvis non talē, qualē sibi vulgo imaginantur, vel ut postulatum impossibile fingunt. (Loquimur de causis & remediis naturalibus, non Theologicis.) Quin hoc ipsum apparet ex naturā veneni pestilentis. Torpidum hoc est, sed efficax; lentum, sed tarditatem, si tamen ita dicenda est sāpe, vel lentorem suum efficaciā suā compensat. Non instar basilisci est, ut obtutu velut suo quemvis enecet, unde nec in aurā venenum locatum est, sed in contactū vel quasi tali, in seminio propagabile unicē, reliquis obstetricantibus solū. Sed habet se instar viperæ, instar arsenici, instar napelli, si rem rectē concipiamus. Vipera lendum est animal, quod tractari potest innoxie, modò caput prehendas, (quod vel centies experti sumus,) nec temerē, nec timidē rem aggrediaris. Arsenicum mendela est, modò non hauriatur intro & sibi relictum; eadem ratio est napelli. Adeoque pro captu tractantis habent sua fata venena. Frustra sunt ergo & absurdī, sive ē vulgo, sive ex medicis, qui unicornu aliiquid, qui lapidem bezoar fingunt, omnium venenorū antidotum, qui medicamenta crepant, vel simplicia, ut ē lapide serpentino confecta pocula, aliaque, qua venenum omne pellant, ad praesentiam ejus statim sudent, nullum inadvertenter ad vitalia dimittant. Ludiera sunt hēc & superstitionis vulgi figura, quod ipsum tamen velut promiscuè per tot secula credit facilē & decipitur, non minus ac assentientes medici.

2. Fluit ex his prompte, non esse confundenda bezoardica, tūm in genere, tūm in specie. In genere nemo non percipit, veneno corrosivo arsenicali non prodesto theriacam vel rināduram bezoardicam, nec morsui animalis erytallum, quem antidotum ooci statuunt; sed alia esse mineralium, alia animalium, alia vegetabilium antidota. Et licet sint bezoardica polychresta, pluribus scopis debita, nec illa tamen sunt confundenda & permiscenda temere. In specie verò id valet in febribus malignis, fermentativo veneno magis conspicuis, & præcipue in peste ipsâ. Mirandum non est, vel hoc nomine mori plurimos pestes, quod fidant his illis remediis, proprobatis ab aliis habitis. Mori item

item febribus malignis affectos & quæ ac peste non paucos, qui nedum medicamenta assumunt, sed corpus hosti exercendum exponunt istâ siuâ negligentia, donec prostratis viribus medicinâ se opus habere, an habuisse, ferò nimis intelligent. Ausim dicere, imò expertus afferere, jugulari posse febres ardentes, pestem, dysenteriam, aliosve morbos epidemios in primâ Herba, si statim ad primū mali sensum mederi liceat. Novimus viram satis timidū, qui sexies dysenteriam invadentem, quâ affecti erant domestici, & duo infantes, toties repulit exemplò, momento invasionis sumitâ Râ bez. Nec minus exempla nota sunt, qui visitantes peste infectos, passi jam vertiginem, lassitudinem & alia, sumto bezoardico volatili, Râ bez, alcalifatâ, Mich. nostrâ, liberarunt se à præsentaneo veneno & periculo mortis. Si verò promiscuus usus non convenit bezoardicorum, facile patet, quid judicandum sit de pluribus hoc tempore editis scriptis, conceruentibus regimen pestis præservande & curandæ. Sanè maxima pars si non promiscuè, tamen confusè hæc tradit, commissio legenti negotiò, ut eligat cui dicat medicina, Tu mihi sola plases. Quicunque mederi vult tûm aliis ægris, tûm à peste præservandis & curandis, debet omnino 1. distinctè, breviter, & claris verbis exponere, quid, quando, quomodo agendum, ut nullum superfít dubium, ut sciat probè agenda patiens; 2. morbo conformia remedia, selecta, pauca & probata proponere, quæ juvent, norroneant; eaque 3. quæ diffusa sint nihilominus, pluribus communicabilia, citra pretii magnitudinem. Maxima enim intentio est mederi pauperibus, tertiae ad minimum partì urbis vel pagi. Hinc & brevis sepe schedula sufficit, neque usum habent ullum, (hunc quidem, quem intendunt,) exasciata & pluribus foliis constantia consilia, quibus lectis plebejus in- doctior redit, vel incertior agendorum.

3: *Volarilia magis heroica, primò hosti opponendâ, fixiora interponenda.* Ut in bello appetente hoste non levius armatura milites impetum sustinere, nedum retundere morunt, primus confititus est acerrimus, & turpius ejicitur, quam non admittitur hostis; pariter in medicinâ se res habet cum bezoardicis. Brevi rem conficiunt priora, nisi morbus radices jam egerit & vitalia occuparit; quo facto nihilominus principem tenent locum. Ratio immota & principalis est, quia excludendum feminum morbosum, sive illatum, sive conceptum interius. Neque timen-

timendus est calor, productum ejusdem, brevi compescendus, modò exclusum sit peregrinum motum hunc excitans. Ratio secundaria est, quia citius subeunt, activiora sunt. Exemplo sint variola, morbilli, malignæ febres, dysenteria epidemica, pleuritis, pestis ipsa. Mox inde vel tollitur morbus, vel mitigatur, vel symptomata ab obfessione foci vitalis orta, anxietas, respiratio difficilis, retrocessio bubonum, exanthematum præventur. Dato verò hoc stimulo, freno hinc moderamur archeum, ut non ultra quam par est efferatus, resistere queat. Fixiora autem reliquorum sunt subsidia, ut quies concedatur naturæ, quæ interrupta facilè fatiscit. Imò hæc absolvunt curationis reliquum. Media & communia sunt acida, fervori & seminio, ut & sero ipsi tutando, debita. Et ipsa quidem satis sunt efficacia, solis tamen illis principalem expellendi provinciam demandare non æquè licet. Ut ut enim aliquibus profuisse visa fuerint; potior tamen semper observata est volatilium, & quasi talium, mediorum efficacia.

Cumque denuò exclusionis semifinci meminerimus, opera pretium est addere, sive illud alienis debeatur illatis, sive in propriis undis, sive etiam, quod *Helmontius* & hunc sequentes volunt, ipsa sola terroris concepti idea generanda pestis semen suggesterit. Perinde hoc est, posito hypothesin veram esse; neque enim mutatur ob id curatio. Supponunt nempe, saepè fidem experientiam fecisse, quod quis terrore solo pestem absentem sibi atque suis paraverit, attamen grassante peste, occurrentibus objectis, quæ ad terroris imaginationem conducant. Sed quando hue devenimus, certum quidem est, terorem esse obstetricem, non æquè verò patrem pestis, cum experientia ipsa adducta sine dubio cum objecto illo terrifico, seu vitali, seu alio, semen actuale non excludat, imò quam maximè foveat. Vel unicum exemplum sit, quod plures milites, successivè tunica induti eadem, peste corrupti & mortui sunt, etiam nescii quasi fati prioris; quod cordatissimi, quique jam non semel pesti interfuerant actores, quos jam habitum contraxisse & consueisse cum morbo putes, succubuerint tamen; quod contagium per plurimas domos sub initium grassantis luis deprehendi potuerit illatū, unde in solo ideali illo terrifico seminio si acquiescere velim, non æquè Φανόμενα omnia ita patent, ut dubium relinquatur nullum. Omne id inde videtur ortum, quod semen illud à priori non æquè notum

notum sit, unde ex reali, ideale conceptum fuit, quod fugiens sensum nullum omnino fuisse reale creditum est. Ponamus vestimentum vel integumentum quodpiam peste infecti nescienti cuidam, unde sit, imò non credenti ab infecto tactum, offerri, quo induatur, uti toto die observatum est. Ille, disposito corpore ad recipiendum, certo certius peste corripitur, eandemque propagabit mox ultius. Imò compertum, bruta, canes & feles, peste revera obiisse, arbores vicinas domui intermortuas & ariduram concepisse manifestā, quod Alsteti factū novimus.

4. *Ubiunque volatilia contraindicantur, temperatis magis, vel illis parcis solum utendum.* Contraindicantur, ut sic loquar, ratione ætatis, ab infantibus, quorum sanguis textura est tenerioris, ut facile effterari nimis possit. Contraindicantur à gravidis, unde floribus Δ ris quoque, multò magis verò theriacā, ~bus \square nofis mitius utendum, ne in ογγασμού ruat sanguis, & menses cum abortu & vita periculo consequantur. Unde & hic valet, gravidam morbo acuto, ob hanc ipsam causam, corripi, lethale esse, quod aliquoties observavimus. Contraindicantur à debilibus, pulsu frequenti & rarefactione intensa, quam hoc ipso non corrigeret licet. Ubi obiter notamus, pulsū frequentem in febribus malignis, si statim à principio talis sit, plerumq; esse funestum. Contraindicantur à fluoribus sanguinis, quando ob dictam rarefactionem nimiam resolvitur in hæmorrhagias, in menses nimios, in sudores. Media inter hæc est Ra bezoardica, cui vel ob hanc quoque causam commode maritantur anodyna. Verbo, ita semper stimulo opus, ne frenum negligamus debitum; ita freno, ne stimulum adimamus expulsuri archei.

5. *Bezoardica sudore non aque rigorosè continuando faciunt officium; sudor verò ab impellente externo vel frustaneo vel noxiis.* Observatum fuit sudore imperato nimio, ultra iū Φ oejas scilicet, ægros malè habuisse in peste ipsā; in variolis verò suffocatos ægros, tantoque magis, si crucientur continuo udore, neque gutta potus, quod per absurdum est, concedatur; cum tamen potu levetur sudor, & promoveatur magis, sitis verò sudore multo prorogetur, ut loquitur *Helmontius*. Quocunque nempe sudoriferum non valet fermentum peregrinum expellere, internum vel externum potissimum, illud non adaequatum morbo, quin exitiosum est. Pulvis cardui benedicti, rob sambuci, C.C. ustum &c. dæbiliora longè sunt, quam ut iis demandari possit tam ardua

provincia. Quodcumque verò privat nimis sero suo sanguinem, itidem damnosum est quam maximè. Hinc solemus, quod jam monuimus, imperare quidem sudorem primā vice, sequentibus verò præbiis non item, potiunculis verò aliisq; humectantibus domesticis solari defectum seri.

6. Bezoardica etiam magni nominis circa rationem adhibita insida sunt presidia. Non tam scilicet occulta qualitas venenorū spectanda, quam certa & indubitate lassonis ratio. Quod nisi fiat, andabaturum more pugnamus, & experimenta per mortes facimus. Sit sua laus viperinis, ut bezoardicum animale audiant, vel horum affinib; serpentinis, quicquid præstant, faciunt temperatā mucilagine, cui ☐ volatile immersum latet. Neque enim, ut mors per serpentem irrepsit, ipsa quoq; per serpentem mortem, seu medicinam vindicatur. Vid. *Helv. Tum. pest. p. m. 890. & antec.* ubi & Hippocratem hoc uno solo arcano, carne viperinā vel colubrinā, exiccatā & pulverisatā, divinos sibi honores acquisivisse scribit. Lapis bezoar uterq; sit venenorum antidotus, modò sobriè de codem judges in applicando. Est enim præcipitan, temperans, cui non dubitant recentiores lapides quouscunque alios, equinos, humanos &c. conferre, si non anteponere. Unicornu quoque vim contra araneas, & alii modis uterq; probatam non vilipendimus, sed intra modulum activitatis sua conclusum, non ultrâ.

7. Indubio mitiorem & tutiorem sequimur viam. Cum itaq; & bezoardica quadam male audiant & suspecta sint, præstat eadem ex antidotis omittere, prostantibus melioribus. Idque tum in se bonum & necessarium est, tum propter caluminias inde facilè & imputatiōnes consequentes. Novimus fartorem empiricum usū nucis vomicæ non paticos liberantem tertianarios, hinc necis inquisitionem subiisse, cum pro viro ægro idem peteret foemina malefica, ipsi verò hæc venenum aliud porrexisset, & culpam in medicamentum hoc derivaret.

8. Principiis si nullibi, sanè in peste obstandum & febrium insultu. Omnis hæc mora periculosa, omnis dilatio mortifera. Hinc ipso invasionis momento maturè sumenda antidotus prius, quam cibus capiatur, vel somnus ineatur, utroque enim casu promptè vitalia subit malum, radicesque agit, vix nisi cum morte finienda.

9. Corpora impura quod magis volatilibus agites, eò magis laferis. Summatim enim opus omnino est cautelis pluribus in usu bezoardico-

rum, quæ omnes tamen in proportione agentis erga patiens, veneni & antidoti, indicantium & prohibentium, vi universalis medendi methodi, consistunt.

CAPUT V.

De

Antidotis specialibus.

Quia hactenus diximus de effectu & remedii venenorum in corpore, eadem quoque illustrari possunt, si antidota suis venenis opposita breviter spectemus. Duo verò monita circa hac attendemus, facta à duplice divisione: Aut enim 1. venena sunt incognita, aut nota; 2. Aut mineralia, aut animalia, aut vegetabilia.

Incognita si fuerint dubiis effectibus, facile tamen dignoscendis, si vel agendi modum intueamur, an ardore circa ventriculum sint infamia, an vitalia magis petant, an stuporem vel quasi inducent turbulendum; les generalis in scholis medicis obtinet, ut communis potius expulsivo vel defensivo utamur, quam nullo. Notis verò sua quibusvis opponenda remedia, debita qualitatibz excessivæ & corpori vim inferenti.

Non temerè credendum, ut de venenis sic de antidotis quoq; scribentibus, unde vastitas maxima & confusio cum ignorantia enata sunt.

In primis ergo ex dictis superius hypothesibus ad triplicia venena, triplex erit antidotorum ratio, & quidem; VENENIS MINERALIBUS generali præbent antidotum, quecunque corrosivitati sunt opposita, ad æquarē vomitoria, quæ exturbando maturè operationem illorum sufflaminant & impediunt statim. Opposita corrosivitati duo laudantur & celebria usus sunt, (1) pingvia, quibus inviscari & obtundi particulae acres, talinæ, quibus & oblini parietes ventriculi possint, itaq; defendi ac muniri, v. g. oleam amygd. d. butyrum, hoc præservativè, illud & curativè. Hinc tum ad operationes metallicas commendatur panis butyro illitus, ut sumatur prius, quam labores ineantur, tum ad chimicas quoque diatas, aliasque idem multis consuetum est.

(2) Præcipitantia & acorem corrosivum infringentia, quo nomine crystallus à Sennerto alisq; tanquam unica & præcipua antidotus, contra siccum & secum, quæ instar omniū sunt, ut & contra vs laudatur, quo de exemplū habet Herius, & nos observavimus & curavimus quoq; studiosum, qui ista loco Vni hauserat, (1) dato pulvref crystalli præparata;

ratæ, (2) emulsione temperante, (3) juscule avenaceo &c. Commendatur vero ad 3j. pondus cum 88 amygd. d. Idq; tanto magis, quod eadem crystallus porracci ac æruginosi humoris, seu bilis acido confermantæ, proprium & præcipuum habetur remedium à medicis probatioribus, quos inter præcipui sunt *Lang*; in *Epiſt.* & *Fr. Valeriolæ* l. q. enarr. 3. p. 536. & *Poterius* tribuit crystallis naturam famelicam vel esurinam, quâ aliorum acrimoniam vel aciditatem in se absorbendo, egregiè se faturant, *pharmac. ſpag.* l. 2. p. 523.

Notanter vero addendum est, habere quidem locum & prodeſſe crystallum in leuiori caſu, minus in graviori, neq; enim ſibigi vomitu non eductum medicamentum æquè hoc oppoſito remedio poterit.

Sin alia quoque metallicæ venenoſæ qualitas, velut extraordinaria vel comitans, sit corrigenda, itidem hanc præſidia habent locum, non neglegitis tamen tunc universalibus quoq; antidotis; quando in alteram classem communem, quaſi fermentativorum ſecundunt, vel potius accidentiariò ſeu ſecundariò conjunctam habent. Legi hanc in rem meretur liber egregius *Samuel Stockbasii de lithargyrii fumo noxiō morbisco*, ejusq; metallico frequentiōrī morbo, vulgo dicto die *Hüttenrauhe* oder *Hüttenrauch* / in quo probare ſatagit, morbum, obſtructionem alvitranquam præcipuum ſymptoma conjunctum habentem, non fieri ab arſenico p. 28. non à ſio, nec à Δ e vel Θ lo, ſed unicè à fumo Hni . Speciatim vero pingvia per os prabita felicissimè operari; Id, ait, hactenus luculentissime comprobavit experientia, p. 104. Et in appendice de *Aſtbm: montano* p. 50. oleofa & pingvia unice latius commendat.

Reliqua hujus classis pro ſpeciali noxâ, quâ agunt in corpus, etiam ſpecialia habent antidota, quod in reliquis quoque dicimus regniſ. Sic Qea cuperoſa ventriculum exſolvens viſ antemeticis, in primis acidis, corrigitur. Cura viſ ſoſminam quæ groſſum deglutiuerat, ſpiritu. Θ is ſubindebat, unde conquevit feliciter ſapor cuperoſus in ore, & alia accidentia. Idem valet de ſaturniniſ, uti exempla plura collecta dedimus anno III. *Ephem. Germanic. obs.* 14. Tacemus Xialia & alia minorum gentium.

VENENIS ANIMALIUM optimæ ſunt, quecumque fermentativum venenum illatum explodentia actíviora, & ſecundariò acidæ figentia. Sic demorsus quis sit à viperâ, cane rabido, araneâ, extemplo dentur theria-

theriaca, Ra bezoardica, orvietanum, ut arceatur fermentativa vis, etiam in minimo consistens. Utque hæc interius convenient, ita & pars affecta statim consimili fine curanda, eluendo vulnus theriacalibus, rutâ, ♫o &c. quod superius jam innuimus.

Not. verò (1) *diversa esse venena animalium, ratione graduum & ledendi modi*, unde & alia aliis facilius superantur antidotis, tantò magis verò curanda vel attendenda noxia vis, quanto est major ipsa. Sic non confundendum est venenum serpentis & viperæ, in primis foeminæ. Siquidem mas duos habet dentes uncinos, foemina quatuor, qui quantum lacerare vel aculeo suo possint, facilè ex autopsia colligi potest.

(2.) *Proprio antidoto, ex ledentibus animalibus desumpto, fidendum equè non esse*. Solent curationis loco, tum præservationis quoque hæc talia commendari, ut per symbolismum seu magneticam suam similitudinem auferatur venenum, apposita carne v. g. canis rabidi, vel quod nonnullis placuit jecore ipso comesto. A particulari enim & hoc loco ad universale non valet consequentia. Deinde & hic cause & remedia probè examinanda. Scorpion. ad proprios ictus laudatur, sed magis ut remedium secundarium, demulcens partem, quod omnia pingvia faciunt, non neglecta theriacâ; scorpionum etiam venenum respectivè mitius est, unde videmus innoxie oleum aßlumere quamplurimos in calculo & aliâs. Nec ineptum fuerit statuere sal volatile animalis oleosum, aliâs sibi relietum venenolum, ob hanc olei olivarum additionem alteratum vites sortiri discutiendi majores, sive insignes. Si causam attendamus, res clara est.

(3) *Carnem viperinam in specie talium modi magnetissimo non pollere*. Ut ut enim agat in corpus, sit sudoriferum & demulcens remedium egregium, debilior tamen est, quàntut sola fermentum peregrinum excludat, citra additionem aliorum. In carne viperinâ non consistit venenum; Ergo nec id attrahere potest, multò minus verò præservat, ut à mortuus tutus sit, qui eum pulverem sumserit. Fit id omne, si feliciter res cadat, per accidens, quatenus audacius prehendunt illa animalia, & quando eadem offendunt torpidiora, non irritata prius. Consulimus sepius captores viperarum, an ullum aliquod deprehenderint inde auxilium vel præservativum, sed semper asseruere contrarium, cautores & candidiores. Magis astu, quam fortitudine, seu audaciâ apprehendendi

dendi promiscue, capiuntar haec bestiæ; Unde opinio haec orta sine dubio ab illo putatiori experimento, quod serpentes cuperint innoxie, præsumto serpentum pulvere. Ista vero vanissima est persuasio & fallacia, serpentum enim venenum respectu viperarum quasi nullum est, unde serpentum captor quaesitus, num revera hoc fretus pulvere assumto traharet innoxie serpentes, an vero per se magis innoxii sint serpentes, accedente præsertim, per consuetudinem, habitu & audaciâ majore; fassus est, hoc ipsum posterius esse verissimum, & hanc in rei jussit tuto imitari hoc ipsum. Qui vero cōfundunt viperam cum serpente, næ maximo cum suo periculo expeririuntur quantum distent. Insignissima quedam persona cum serpentibus tractandis assueta esset, offeniam viperam cordatissime prehendit, putans tutam se fore, quod perinde esset an serpens an vipersa caperetur, sed infictum vulnus gravissima post se symptomata trahens, cum metu gangrenæ ipsius, aliud docuit.

(4) *Neque etiam magnetibus venenorum aliis tuto fidendum esse.* Non solum Galenus dudum lib. 1. de facultat. natur. cap. 14. scripsit, dari medicamenta nonnulla, quæ venenum eadem ratione attrahant, quæ magnes ferrum, sed & recentiores non pauci id afferunt promte & experimentis id demonstrare conantur. In primis laudandi sunt lapides serpentum Indiæ orientalis, quos Cobras de Cabelo dicunt Lusitani. Hos tanquam probatae fidei experimentum inservire statuunt, & secundissimi antidoti loco, si imponantur morsu viperarum, aspidum & quorumcunque aliorum animalium morsu vel iecu interficientium, & vulneri sagittarum venenatarum. Adhædere lapidem applicatum tali vulneri tenacissime, nec prius dimoveri, quam omne venenum suggendo inibiberint, quo factio sua sponte soluti in terram cadant, omni deleto veneni charactere. Describit hos ipsos cum dictis latius & depictos exhibet Fr. Redi in experim. natural. p. 5. & contra Kircherum aliosque experimentis certis demonstrat, tum nullum in istis lapidibus subsidium adversus venenum viperarum & scorpionum esse, p. 14. & 80. tum eosdem tenaciter vulneribus æquè venenosis ac non venenosis adhædere, p. 86. Hæc ipsa cum sint verissima, & à viro docto & peritissimo serutatore rerum naturalium profecta, non dubitandum de eo amplius est, quicquid etiam alii in contrarium statuant. Nullibi obscurior veritas, quam quæ ex longinquo adfertur.

Speciatim *cantharidum* antidotum præsentaneum præbet lac, nativum & artificiale. Si minori dosi dentur, benè est, neque effectus sinister inde timendus, ut in rot. stimul. Myns. sin paulo majori dosi idem fiat, ardor urinæ, & mictus cruentus ipse promptè inde consurgit, quale exemplum *Langius l. t. epist. 47.* unà cum curatione recenset, id quod ipsi quoque nos cum veritate respondere, experientia comperimus.

Similium verò aliorum, ut & in quibusvis regnis, eadē effratio, neque enim nostri instituti ratio patitur, ut ad omnia jam digrediamur amplius.

Denique **VENENA VEGETABILIA** principaliter *acida, ad aquam reliqua domant.* Effectum puta venenosum præcipuum, vaporosum, & consequenter quoque inde producta alia, exceptis specialiori conjunctâ qualitate gaudentibus. Acida quippe, maximè \pm simpl. & destillatum sulphur vaporosum domant, mucilaginem peregrinam annihilant, & conjuncta symptomata alia tollant.

De *belleboro* verò aliasque, speciali noxā aliā infamibus, non attinet plura addere.

SOLI DEO GLORIA.

Pagina docta docet, quod sis
aliquando futurus
excellens Medicus. Gratulor ex
animo!

*Hec properante quidem, sed benevolo:
calamo adpos.*

Rudolph-Wilhelm. Krauß/D.
P. R.

J 682.
W 391 d

HActenus eximios medicos cura una fatigat,
formidolosa quò queat pelli lues.
Est sua non minus ac aliis sat certa medela
pesti, sed ipsis cœteris paribus simul.
Tu quoque digna Tuis capis arma insignibus ausis,
queis hoste abacto gloriam certam paras.

Fec. av^o Chediat

PRÆSES.

Dilsteris egregiè Antidotì de fonte veneni;
hoc studium laudat quisque, probatq; tuum.
Macete animo! Fies morbis pestisque venenum,
Si solidam sophiam sedulitate paras.

*Præximo Dn. Disputatori gratulab.
hec adpos.*

Augustinus Henr. Faschius, D.
P.P. p.t. Decanus.

Corpore corrumpit virus, carpitque medullas,
Viribus at prudens exuit hoc Medicus.
Quicquid habet Colchis, quicquid Lernæa veneni
Deponet rabiem, Te veniente, suam.

*Sic ex egregiis in arte Medica profetiis pereximis
Dn. Respondentis, Auditoris sui & amici plu-
rimum colendi, anguratur*

Theodulus Kemperus, D.

F 1 N 1 S.